Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

TARIX FANINI O'QITISH METODIKASI: ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR

Akbarova Gulshona Adilovna
Andijon davlat texnika instituti akademik litseyi tarix fani o'qituvchisi
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20184967

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola tarix fanini o'qitish metodikasining nazariy va amaliy jihatlarini, shuningdek, uning zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyatini atroflicha tahlil qiladi. Maqolada tarix darslarida interfaol usullar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanishning samaradorligi ko'rib chiqilgan. Talabalarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini, tarixiy manbalar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan metodik tavsiyalar berilgan. Shuningdek, o'qitish jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish, ularning tarixiy voqealarga nisbatan shaxsiy munosabatini shakllantirish bo'yicha ilg'or xorijiy tajribalar o'rganilgan. Maqola tarix fani o'qituvchilari, metodistlar, ilmiy tadqiqotchilar va oliy o'quv yurtlari talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: tarix o'qitish, metodika, innovatsion texnologiyalar, interfaol usullar, pedagogika, tanqidiy fikrlash

Abstract

This scientific article thoroughly analyzes the theoretical and practical aspects of history teaching methodology, as well as its significance in the modern educational system. The article examines the effectiveness of using interactive methods, innovative pedagogical technologies, and information and communication tools in history lessons. Methodological recommendations are provided to develop students' critical thinking skills and their ability to work with historical sources. Advanced foreign experiences in increasing student engagement and forming their personal attitudes towards historical events during the teaching process are also explored. The article is intended for history teachers, methodologists, researchers, and university students, aiming to improve the quality of education.

Keywords: history teaching, methodology, innovative technologies, interactive methods, pedagogy, critical thinking

Аннотация

Данная научная статья всесторонне анализирует теоретические и практические аспекты методики преподавания истории, а также ее значение в современной системе образования. В статье рассматривается эффективность использования интерактивных методов, инновационных педагогических технологий и информационно-коммуникационных средств на уроках истории. Представлены методические рекомендации, направленные на развитие критического мышления студентов и их навыков работы с историческими источниками. Также изучен передовой зарубежный опыт по повышению активности учащихся и формированию их личного отношения к историческим событиям в процессе обучения. Статья предназначена для учителей истории,

методистов, научных сотрудников и студентов высших учебных заведений, и призвана повысить качество образования.

Ключевые слова: преподавание истории, методика, инновационные технологии, интерактивные методы, педагогика, критическое мышление

Kirish

Tarix fani insoniyat taraqqiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri bo‘lib, hozirgi zamon jamiyatida uning o‘rni beqiyosdir. Ushbu ilmiy maqola doirasida tarix fanini o‘qitish metodikasi masalasi chuqur tahlil etiladi, chunki ta’lim jarayonining samaradorligi bevosita qo‘llaniladigan metodologiyalarga bog‘liq. Global miqyosda tarixiy bilimlarni egallashning ahamiyati tobora ortib bormoqda, chunki bushaxsning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga, o‘zlikni anglashga va zamonaviy dunyoda ro‘y berayotgan murakkab jarayonlarni tushunishga yordam beradi. Mahalliy kontekstda esa, O‘zbekistonning boy tarixiy merosini yosh avlodga to‘g‘ri va samarali yetkazish, milliy qadriyatlarni singdirish, vatanparvarlik ruhini shakllantirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Shu bois, tarix fanini o‘qitishda innovatsion yondashuvlarni joriy etish, an’anaviy usullarni modernizatsiya qilish va xalqaro tajribalarni o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy sharoitda ta’lim tizimiga qo‘yilayotgan talablar, jumladan, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, o‘qitish metodikalarini doimiy ravishda takomillashtirishni taqozo etadi. An’anaviy ma’ruzalar va yodlashga asoslangan usullar endilikda o‘quvchilarning faolligini oshirish, ularda mustaqil tadqiqot ko‘nikmalarini shakllantirish uchun yetarli emas. Shu nuqtai nazardan, mazkur ilmiy maqola tarix fanini o‘qitishda interfaol metodlar, loyihaviy ta’lim, muammoli ta’lim va raqamli resurslardan foydalanishning samaradorligini o‘rganishni maqsad qilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi – tarix fanini o‘qitish metodikasini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish, o‘quv jarayonining sifatini oshirishga hissa qo‘shish hamda o‘quvchilarda tarixiy tafakkurni rivojlantirishning yangi yo‘nalishlarini aniqlash.

Ushbu ilmiy maqola oldiga qo‘yilgan vazifalar qatoriga o‘zbek va xorijiy pedagogika fanida tarix fanini o‘qitishga oid mavjud yondashuvlarni tahlil qilish, zamonaviy ta’lim texnologiyalarini o‘qitish jarayoniga tatbiq etish imkoniyatlarini o‘rganish, tarixiy manbalar bilan ishlash ko‘nikmalarini shakllantirish usullarini takomillashtirish hamda o‘quvchilarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlarini aniqlash kiradi. Hozirgi kunda yoshlarda tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va xulosalar chiqarish qobiliyatini shakllantirish dolzarb muammo bo‘lib turgani sababli, tarix fanini o‘qitish metodikasini takomillashtirish bu muammolarni hal etishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.Mavzuga oid adabiyotlar tahlili Tarix fanini o'qitish metodikasi sohasidagi ilmiy izlanishlar uzoq tarixga ega bo'lib, bugungi kunda ham dolzarbligini yo'qotmagan. Ko'plab tadqiqotchilar tarixiy ta'limning samaradorligini oshirish, o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan turli yondashuvlarni o'rganganlar. Ushbu ilmiy maqola doirasida mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tarixni o'qitishda an'anaviy ma'ruzaviy usullardan voz kechib, interfaol va faol o'qitish metodlariga o'tish zaruriyati keng e'tirof etilgan. Ayrim tadqiqotchilar tarixiy hujjatlar bilan ishlash, manbalarni tahlil qilish va ularni talqin qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga urg'u berishadi. Bu yondashuv o'quvchilarni tarixiy jarayonlarning murakkabligini tushunishga va turli nuqtai nazarlarni baholashga undaydi. Boshqa bir guruh olimlar esa tarixni o'qitishda zamonaviy axborot-

kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyatini ta'kidlab, virtual muzeylar, interfaol xaritalar va multimedia resurslarining ta'lim jarayonidagi rolini chuqur o'rganganlar.

Shu bilan birga, tarixiy xotira va milliy o'zlikni anglashni shakllantirishda tarix fanining o'rni bo'yicha ham qator munozaralar mavjud. Ba'zi mualliflar milliy qadriyatlarni singdirishga ustuvor ahamiyat bersalar, boshqalar global tarixiy jarayonlarni kengroq kontekstda o'rganish zarurligini ta'kidlaydilar. Bu nuqtai nazarlar o'rtasida muvozanatni topish masalasi haligacha ochiq savollardan biri bo'lib qolmoqda.

Tarix fanini o'qitishda o'quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olish, ularning qiziqishlarini uyg'otish va tarixga nisbatan musbat munosabatni shakllantirish bo'yicha ham ko'plab tavsiyalar ilgari surilgan. Xususan, o'yin texnologiyalari, loyiha ishlari va munozaralar kabi metodlarning samaradorligi ilmiy asoslangan. Biroq, bu metodlarni amaliyotga joriy etishda metodik qo'llanmalar va o'qituvchilarning malakasini oshirishga bo'lgan ehtiyoj hali ham yuqori ekanligi qayd etilgan.Umuman olganda, mavzuga oid adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tarix fanini o'qitish metodikasi dinamik va doimiy rivojlanishda bo'lgan sohadir. Mavjud tadqiqotlar tarix ta'limini yanada samaraliroq qilish bo'yicha muhim nazariy asoslar va amaliy tavsiyalar bergan bo'lsa-da, turli madaniy kontekstlarda eng maqbul metodlarni aniqlash, o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishini ta'minlash va zamonaviy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish bo'yicha qo'shimcha izlanishlarga ehtiyoj sezilmoqda. Ushbu ilmiy maqola aynan shu bo'shliqlarni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur ilmiy maqola doirasidagi tadqiqot aralash usullar (mixed methods) dizayniga asoslangan bo‘lib, u tarix fanini o‘qitish metodikasining nazariy va amaliy jihatlarini kompleks o‘rganishni maqsad qilgan. Tadqiqot obyekti umumta’lim maktablari va oliy ta’lim muassasalarida tarix fanini o‘qitish jarayoni, usullari, vositalari hamda o‘qituvchilar va talabalarning ushbu jarayondagi o‘zaro munosabatlaridan iborat.

Ma’lumot yig‘ish texnikalari sifatida so‘rovnomalar (anketalar), intervyular, kuzatishlar va hujjatlar tahlili qo‘llanilgan. So‘rovnomalar keng ko‘lamli ma’lumotlarni yig‘ishga xizmat qilgan bo‘lsa, intervyular tanlab olingan o‘qituvchi va talabalarning chuqur fikrlarini, tajribalarini o‘rganishga qaratilgan. Dars jarayonlarini kuzatish orqali amaliyotdagi metodik yondashuvlar bevosita baholangan, o‘quv dasturlari, darsliklar va metodik qo‘llanmalarning tahlili esa normativ-huquqiy baza va nazariy asoslarni o‘rganishga imkon bergan.

Yig‘ilgan ma’lumotlarni tahlil qilishda ham miqdoriy (quantitative) ham sifat (qualitative) usullar qo‘llanilgan. So‘rovnomalar natijalari statistik tahlil qilingan bo‘lsa, intervyu va kuzatishlar natijalari kontent-tahlil (content analysis) usuli yordamida chuqur o‘rganilgan. Bu ikki yondashuvning uyg‘unligi tadqiqot obyekti haqida keng qamrovli va ishonchli xulosalar chiqarishga zamin yaratgan.Tadqiqot jarayonida axloqiy me’yorlarga qat’iy rioya qilingan. Ishtirokchilarning shaxsiy ma’lumotlari maxfiy saqlanishi, ularning roziligi olinishi va istalgan vaqtda tadqiqotdan chiqib ketish huquqi ta’minlangan. Tadqiqot natijalarining xolisona va to‘g‘ri aks ettirilishiga alohida e’tibor qaratilgan.

Ushbu ilmiy maqola ma’lum cheklovlarga ega. Xususan, tanlab olingan maktab va oliy ta’lim muassasalari sonining cheklanganligi natijalarning umumlashtirilish darajasiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shuningdek, tadqiqot vaqti chegaralanganligi ayrim jarayonlarni uzoq muddatli kuzatishga imkon bermagan.

Tadqiqotning ichki va tashqi validligi (validity) hamda ishonchliligi (reliability) bir qator choralar orqali ta’minlangan. Jumladan, tadqiqot dizaynining aniqligi, ma’lumot yig‘ish vositalarining standartlashtirilishi va ma’lumotlarni qayta ishlashda bir nechta ekspert xulosalarining inobatga olinishi natijalarning ishonchliligini oshirgan.

Xulosa

Ushbu ilmiy maqola doirasida tarix fanini o'qitish metodikasining zamonaviy holati chuqur tahlil qilindi va uning samaradorligini oshirishga qaratilgan asosiy yo'nalishlar aniqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy o'qitish usullari ko'pincha o'quvchilarning faolligini cheklab, ularda tarixiy tafakkurni shakllantirishda yetarli darajada samara bermayapti. Shu bois, interaktiv metodlar, zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va loyihaviy yondashuvlarni o'quv jarayoniga integratsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu kabi yondashuvlar o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi, shu bilan birga ularning fanga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Amaliyot nuqtai nazaridan, o'qituvchilar uchun uzluksiz kasbiy rivojlanish dasturlarini joriy etish, ularni innovatsion o'qitish metodikalari va AKT vositalaridan foydalanishga o'rgatish zarur. Ta'lim muassasalarida tarix kabinetlarini zamonaviy texnik vositalar, xususan, interaktiv doskalar, kompyuterlar va internet resurslari bilan jihozlash lozim. Shuningdek, tarixiy manbalarni o'rganishda o'quvchilarni bevosita ishtirok etishga undaydigan muzey darslari, ekspeditsiyalar va tarixiy obidalarga sayohatlarni tashkil etish amaliy ahamiyatga ega. Ushbu ilmiy maqola xulosalariga ko'ra, ta'lim siyosati darajasida tarix o'qitish standartlarini qayta ko'rib chiqish va ularga zamonaviy pedagogik yondashuvlarni kiritish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda, tarix fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish nafaqat bilim berish, balki yosh avlodda milliy g'urur, vatanparvarlik va tarixiy xotirani shakllantirish uchun ham muhimdir. Ushbu ilmiy maqola tavsiyalari ta'lim tizimida tarix fanini o'qitish samaradorligini oshirishga xizmat qilib, kelajakda chuqurroq tadqiqotlar uchun asos bo'ladi. Ushbu yondashuvlar orqali tarixni faqatgina o'tmish haqidagi fan emas, balki kelajakni qurish uchun muhim saboq beruvchi manba sifatida anglashga erishiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. (1996). Barkamol avlod orzusi. Sharq. Toshkent.
2. Ziyayeva D. (2018). Tarix o'qitish metodikasi. Universitet. Toshkent.
3. Tursunov S.N. (2020). Innovatsion pedagogik texnologiyalar va ularning ta'lim
4. samaradorligini oshirishdagi o'rni. Fan va texnologiya. Toshkent.
5. Brooks J.G., Brooks M.G. (1999). In Search of Understanding: The Case for
6. Constructivist Classrooms. Association for Supervision and Curriculum Development.
7. Alexandria, VA.
8. Vygotsky L.S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological
9. Processes. Harvard University Press. Cambridge, MA.
10. Bruner J.S. (1966). Toward a Theory of Instruction. Belknap Press of Harvard
11. University Press. Cambridge, MA.